

Boek beschrijft werkverschaffing in Groningen

Werkloze Stadgers moesten werken in slik op het Wad

Werken in de slikken. Zo noemden in de jaren dertig, veertig en beginjaren vijftig honderden Groningers het werken op het noord Groninger Wad in het kader van de werkverschaffing. Daar, voor de kust bij Pieterburen, moesten ze scheppen in het slik, rijdsdammen aanleggen en andere werkzaamheden verrichten om de landaanwinning mogelijk te maken. Het was zeer zwaar werk voor een minimale vergoeding.

'De verdiensten waren slecht, het werk was zwaar. Maar je had geen keus want als je het werk weigerde kreeg je geen uitkering. Je mocht zelfs nog blij zijn dat je op het Wad mocht werken', vertelt Sjors Ritzema (63) uit Groningen.

Op zeventienjarige leeftijd kwam hij 'in de DUW' terecht. Dat wil zeggen, hij kreeg werk aangeboden van de Dienst Uitvoering van Werken. Zijn ouders hadden een groentezaak in Groningen, maar daar was geen werk voor hem. Elders kon hij ook geen werk vinden. Hij wilde niet stempelen en dus koos hij voor werken op het Wad via de DUW. Die dienst was na de oorlog opgericht en zorgde voor werkverschaffing voor werklozen.

'Ik herinner mij nog goed de eerste dag dat ik in de slikken moest werken. Ik moest me melden bij de Korenbeurs, 's morgens om vier uur. Ik had niks meegenomen: daar kreeg je een schop en lange laarzen met zelen. Op het Wad, in de omgeving van Noordpolderzijk, moest je eerst door het slik leren lopen. Zo simpel was dat namelijk niet: in het slik werden je laarzen zo vastgezogen'. 'Aan het einde van die eerste dag was ik doodop. Ik was ziek van de zeelucht en van de rottende slik lucht. Op de terugreis, 's avonds in de bus naar Groningen, kotste ik de hele boel onder', herinnert Sjors Ritzema zich.

Toch hield hij het er een heel seizoen uit, in de slikken. Naderhand zou hij nog voor de DUW werken in de mijnen in Limburg en bij landaanwinning in De Peel, waar het werken voor een

- Arbeiders plaatsen palen in het slik.

DUW arbeider minstens zo zwaar was als op de Slikken.

Zwaar werk

Sjors Ritzema is onlangs opnieuw gaan kijken in Noordpolderzijk bij de slikken waar hij meer dan veertig jaar geleden als jongen in het kader van de werkverschaffing werkte. Waar honderden werklozen eens moeizaam werkten in de zware slik, grazen nu schapen en koeien op de door hen drooggelegde kwelders. Ritzema nam er een kijkje samen met de oost-Groninger journalist Cees Stolk die een boek heeft geschreven over het werken in de slikken. 'Slikken of Stikken' is de titel van het boek, gewijd aan de Werkverschaffing in Groningen in de periode 1939 - 1955. Uit het boek blijkt hoe zwaar het was voor werklozen die vanaf de jaren dertig werden ingezet bij de landaanwinning voor de Groningse kust. Wie het boek van Cees Stolk leest zal, wanneer hij over de Groninger dijken wandelt, met andere ogen kijken naar de landaanwinning en de polders.

Groene zeep

Het werken in de slikken was bijzonder zwaar werk, vertelt in het boek ook Willem Arends uit Groningen.

Groene zeep werd gebruikt om in de wonden te smeren die ontstonden wanneer de blaren in de handen open waren gesprongen.

'Je vloog tegen de muren omhoog, maar het hielp wel. Je handen bleven stijf staan. Je durfde ze niet te buigen, bang dat de blaren zouden openbreken. Het waren gewoon open wonden waar het zoute water in trok. Ik kon in het begin geen schop vasthouden', vertelt de heer Arends over het zware werk op het Wad. Hij kijkt persoonlijk overigens niet zo negatief terug op het werk in

- De barakken van het werkkamp voor werklozen De Slikken bij Westernieland.

de slikken, waar hij in het begin van de jaren vijftig werkte. Het was beter dan werken in de Limburgse mijnen, wat hij ook nog een tijdje probeerde. Maar in de jaren vijftig waren de arbeidsomstandigheden van de Wad-arbeiders al wat verbeterd. Zeker in vergelijking tot de jaren dertig en de oorlogsjaren toen er sprake was van mensenonterende toestanden op het Wad. In de oorlog vormden de Duitsers de werkverschaffingskampen om tot werkkampen voor werkloze Joden, waar ze eerst afgebeeld werden voordat ze onder het mom van familiehereniging naar het concentratiekamp Westerbork werden gestuurd.

Landaanwinning

Eeuwen lang zorgde de zee zelf voor een gestage groei van de provincie Groningen. De zee voerde vruchtbaar slib via krekens en geulen naar de kust. Eeuw in, eeuw uit slibde aldus kwelder-

werkten er 1200 tot 1500 mensen op het Wad. In de provincie Groningen werd land aangewonnen langs de kust over een lengte van 40 kilometer. De arbeiders woonden in kampementen in de provincie, onder andere in Westernieland en Zoutkamp.

Het einde

De inzet van werklozen duurde voort tot midden jaren vijftig. Toen konden velen werk krijgen bij de opkomende industrie: in de provincie Groningen onder meer AKZO in Delfzijl en Philips Stadskanaal. Bovendien werden er toen machines ingezet die het zware werk konden overnemen. Een speciale ploeg voor greppels kon het werk overnemen van 35 arbeiders, een een grijperskraan die de sloten dieper kon uitgraven en meer slib kon aanwinnen, maakte in één klap 500 arbeiders overbodig. Dat betekende het einde van de inzet van werklozen bij landaanwinning. Wel werden

- DUW- arbeiders herstellen een beschadigde dijk voor maximaal zestig cent per uur.

grond aan, waar de boer zijn vee op liet grazen.

In de negentiende eeuw namen boeren het initiatief over en gingen door een slim systeem van kunstmatige afwatering slib winnen. In de slappe wintertijd lieten de boeren hun arbeiders buitendijks greppels graven.

Maar in de jaren dertig, toen er sprake was van grote werkloosheid, besloot de Rijksdienst voor de Werkverschaffing de landaanwinnig grootschaliger aan te pakken. Daarmee werden twee vliegen in één klap geslagen. Nederland kreeg er land bij, en er was werk voor de werklozen, zo was de theorie.

Die moesten onder meer rijdsdammen aanleggen waarachter slib dat tijdens de vloed werd aangevoerd, zich kon afzetten.

Daarnaast schepten de arbeiders honderden greppels uit. Jaarlijks

door Rijkswaterstaat sindsdien tariefwerkers ingezet, die het ook niet gemakkelijk hadden maar die aanzienlijk betere arbeidsvoorwaarden hadden dan de werklozen.

Overigens werd de werkverschaffingsregeling na de oorlog 'DUW' genoemd. Dat was een afkorting van 'Dienst Uitvoering Werken'. Deze naam was gekozen omdat het woordwerkverschaffing herinneringen oproep aan de harde, vooroorlogse tijden.

Maar de nieuwe afkorting DUW maakte de regeling er niet populair op, ondanks het feit dat de lonen beter waren dan voor de oorlog. Het bleef zeer hard ploeteren voor maximaal zestig cent per uur. Aan het Wad verdienden DUW-arbeiders maximaal 7,05 gulden per dag. 'Door Uitputting Winst', zo herdoopten de arbeiders deze regeling dan ook.

- Kruiwagens worden leeggestort. Op de achtergrond aanstampen.

